

ПРОДУКЦІЯ НАСІННИЦТВА СОНЯШНИКУ НА ЗОВНІШНЬОМУ РИНКУ

*Сегеда С.А., кандидат економічних наук,
Вінницький державний аграрний університет*

В статті розглянуто стан державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в агропромисловому комплексі і вплив його на експортно-імпортні операції з насінневою продукцією соняшнику.

Постановка проблеми. Ринок насінництва соняшнику функціонує як всередині держави, так і за її межами, залежно від чого складається його кон'юнктура. Тому стан зовнішньоекономічної діяльності на ринку селекційно-насінницької продукції соняшнику може розглядатись як один з важливих чинників розвитку насінництва в Україні.

У вітчизняній економічній літературі різноманітні аспекти зовнішньоекономічної діяльності розглядаються в працях І.В. Бураковського, А.М. Кандиби, І.В. Кобути, С.П. Поліщук та інших. У роботах цих авторів висвітлюються або загальні аспекти розвитку зовнішньоекономічної діяльності, або надаються пропозиції щодо усунення невідповідностей чинного законодавства України з метою вступу держави до СОТ. Проте в науковій літературі не знайшло відображення впливу чинного законодавства на здійснення експортно-імпортних операцій товаровиробниками, в тому числі і насінневої продукції.

Мета статті – визначити вплив чинного законодавства у сфері зовнішньоекономічної діяльності на розвиток експортно-імпортних операцій з насінневою продукцією соняшнику.

Основна частина. Становлення системи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності (імпорту та експорту) в Україні розпочалось з моменту набуття нею незалежності і прийняттям Закону “Про зовнішньоекономічну діяльність” № 959-ХІІ від 16 квітня 1991 року [1]. Правовою основою митно-тарифного регулювання імпорту став Закон України “Про Єдиний митний тариф” № 2097-ХІІ, який був прийнятий 5 лютого 1992 року [2].

Розпочинаючи з 1993 року зовнішньоторговельний режим в Україні був дещо лібералізований, чому неабияк сприяли прийняті в тому ж році декрети Кабінету Міністрів України “Про лібералізацію зовнішньоекономічної діяльності” [3] та “Про режим іноземного інвестування” [4]. Відповідно до Єдиного митного тарифу, затвердженого Декретом Кабінету Міністрів України № 4-93 від 11 січня 1993 року було встановлено імпорتنі тарифи (ставки ввізного мита) на більшість товарних позицій груп товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності (ТН ЗЕД) 1–24. Так, ставка ввізного мита на насіння соняшнику для посіву – насіння сортів, гібридів та батьківських ліній соняшнику – (код за ТН ЗЕД–120600100) була встановлена на рівні “0” відсотків. Протягом 1994-1996 років було прийнято ще декілька постанов Кабінету Міністрів України, якими вносились зміни до митного тарифу (ставки ввізного мита переважно підвищувались), але ставка ввізного мита на насіння соняшнику для посіву залишалась незмінною. Тобто, в цілому можна відзначити, що імпорتنий режим в 1993-1996 роках був досить ліберальним і сприятливим для активного завозу насінневої продукції селекції країн далекого зарубіжжя на територію України.

Зовнішньоторговельна політика України починаючи з 1996 року зазнала суттєвих змін. Так, відсутність опрацьованої концепції становлення і розвитку зовнішньоекономічної діяльності України, в тому числі і її агропромислового комплексу, сприяла тому, що був прийнятий висновок про передчасність лібералізації зовнішньої торгівлі. У прийнятті такого рішення вирішальну роль відіграли два чинники: необхідність розвитку конкурентного середовища на внутрішньому ринку і різке падіння обсягів внутрішнього виробництва, що було обумовлено неможливістю конкуренції з іноземними товарами, у тому числі поставленими за демпінговими цінами. Тому, при регулюванні митно-тарифних ставок посилюються протекціоністські заходи (підвищення ставок ввізного мита на цілий ряд товарів), спрямовані на захист вітчизняного товаровиробника. Закон України “Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції” № 468/97-ВР, прийнятий 17 липня 1997 року [5], фактично став основним законодавчим актом щодо регулювання імпорту в Україну продукції груп ТН ЗЕД 1–24.

Але прийняті законодавчі акти ніяк не стосувались насінницької галузі соняшнику. Більше того, розширення посівних площ цієї культури з 1636 тис. га в 1990 році до 3743 тис. га в 2005 році (в 2,3 рази) сприяло відповідному збільшенню попиту на посівний матеріал. Невідповідність рівнів зростання попиту та пропозиції посівного матеріалу призвело до дефіциту насіння сортів і, особливо, гібридів соняшнику на внутрішньому ринку. Це посприяло прийняттю Кабінетом Міністрів України постанови “Про перелік товарів критичного імпорту, ввезення яких здійснюється без сплати податку на додану вартість” № 1106 від 7 жовтня 1997 року [6]. Відповідно до постанови до товарів критичного імпорту відносяться товари, виробництво яких або відсутнє в країні, або є недостатнім для задоволення внутрішніх потреб. Серед таких товарів було затверджено й насіння сортів і гібридів соняшнику. Ввезення товарів критичного імпорту на митну територію України регламентувалось Указом Президента України від 30 червня 1995 р. N 499 “Про справляння податку на добавлену вартість з імпортованих товарів” [7]. Згідно названих указу і постанови ввезення насіння гібридів соняшнику з-за кордону звільнялось від сплати мита та податку на добавлену вартість.

Це зумовило активне завезення посівного матеріалу соняшнику іноземними компаніями та фірмами в Україну. Так, не дивлячись на те, що до 1998 року імпорт насіннєвого соняшнику характеризувався нестабільністю, що було пов’язано з перехідними залишками насіннєвої продукції на складах іноземних компаній за попередні роки, обсяги ввезення його були досить значними – 12570,8 ц в 1996 р. та 15879,9 ц в 1998 р.

Період з кінця 1998-го року і до сьогоднішніх днів характеризується як початок удосконалення державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в агропромисловому комплексі України відповідно до вимог Світової організації торгівлі. З метою захисту національного товаровиробника від недобросовісної конкуренції з боку іноземних країн 22 грудня 1998 року Верховною Радою України були прийняті закони “Про захист національного виробника від демпінгового імпорту” [8], “Про захист національного виробника від субсидованого імпорту” [9] та “Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну” [10]. Що стосується селекційно-насінницької продукції

соняшнику, то згідно постанови Кабінету Міністрів України № 1145 від 27 липня 1998 року дія постанови № 1106 “Про перелік товарів критичного імпорту” була припинена. Це означає, що після відміни цієї постанови, при ввезенні на митну територію України насінневого соняшнику необхідно було сплачувати податок на додану вартість в розмірі 20 %, хоча митна ставка і досі залишається незмінною – “0” відсотків. Такий підхід сприяв зменшенню обсягів ввезення зарубіжного насінневого матеріалу вже з 1999 року і в 2005 році вони склали 3270 ц, що в 4,9 рази менше, ніж в 1998 році.

Крім вищеназваних причин звуженню імпорتنих операцій сприяв прийнятий урядом Закон України “Про ставки вивізного (експортного) мита на насіння деяких видів олійних культур” № 1033-XIV від 10 вересня 1999 року [11], в якому була затверджена ставка експортного мита на насіння товарного соняшнику на рівні 23 % від його митної вартості. Прийняття цього закону передбачало зменшення вивозу як вітчизняними, так і зарубіжними трейдерами товарного соняшнику за межі України. Крім трейдерів, закордонні насінневі компанії і фірми також вивозили товарний соняшник, одержаний за бартерними операціями з насінневим соняшником. Так, за відсутності оборотних засобів в сільськогосподарських підприємств іноземні продавці обмінювали насінневий соняшник на товарний за співвідношенням 1:40-60. Такі операції були досить непрозорими і забезпечували закордонним компаніям отримання надприбутків. Після введення в дію відповідного закону об’єми ввозу закордонними компаніями посівного матеріалу соняшнику на територію України і вивозу товарного різко зменшились. Варто також відмітити, що Законом України “Про внесення змін до деяких законів України” № 2555-III від 21 червня 2001 року [12] ставку експортного мита на насіння товарного соняшнику було зменшено до 17 %, але це не змінило становища в розвитку зовнішньої торгівлі посівним матеріалом соняшнику.

Регулювання зовнішньоекономічної діяльності в агропромисловому комплексі позитивно вплинуло на експортні операції з насінневою продукцією соняшнику. Так протягом 1996-2005 рр. відбулося збільшення обсягів експорту посівного матеріалу соняшнику в зарубіжні країни більш ніж в 2 рази, а також відбулось підвищення ціни одиниці продукції майже в 7 разів. Проте головними країнами-імпортерами українського насіння є, насамперед, країни СНД – Росія, Беларусь та ін.

Основними перешкодами нарощування обсягів експорту вітчизняного посівного матеріалу до країн далекого зарубіжжя є невідповідність українського законодавства світовим нормам. Хоча Законом України “Про приєднання України до Міжнародної конвенції по охороні нових сортів рослин” № 209/95-ВР та постановою Кабінету Міністрів України “Про вступ до Міжнародної асоціації з контролю за якістю насіння (ІСТА)” № 1143 від 27 липня 1998 року [13] Україна приєдналась до провідних європейських насінницьких організацій, але механізми реалізації цих програм досі не розроблені.

Іншим стримуючим чинником зростання обсягів експорту насінневою продукцією соняшнику є застарілість існуючих методик визначення насінневої та сортової чистоти насіння, проведення апробації насінницьких посівів, визначення основних показників в лабораторних умовах, а також українських технологій виробництва насінневої продукції. Вони часто суперечать один одному й характеризуються завищеними вимогами.

Висновки. Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в агропромисловому комплексі протягом 1998-2005 рр. мало позитивні наслідки для експортно-імпортних операцій з насінневою продукцією соняшнику. Зменшення обсягів імпортованого посівного матеріалу в Україну за досліджуваний період (майже в п’ять разів) супроводжувалось збільшенням обсягів експорту насіння сортів і гібридів соняшнику (більш ніж в два рази) з країни.

Експорт насінневої продукції вітчизняного виробництва відбувається в основному до країн СНД й незначна частина – в країни далекого зарубіжжя. Стримуючими чинниками є невідповідність існуючого законодавства світовим нормам, відсутність сучасних світових метод визначення якості посівного матеріалу.

З метою створення умов для збереження обсягів насінневої продукції соняшнику вітчизняного виробництва та його подальшого стимулювання необхідно вирішити такі завдання:

- створення фонду надання експортних кредитів для підтримки виходу вітчизняних підприємств на зовнішні ринки;
- формування механізмів фінансування заходів щодо інформаційного і правового забезпечення зовнішньоекономічної діяльності за рахунок засобів зовнішнього фінансування і здійснення програм технічної допомоги;

- поетапне впровадження міжнародних стандартів і європейських стандартів як добровільних державних стандартів.

Література:

1. Закон України “Про зовнішньоекономічну діяльність” № 959-ХІІ від 16 квітня 1991 р. //Закони України/ Верховна Рада України, Інститут законодавства. – Київ, 1996. – Т. 1. – С. 333-368.

2. Закон України “Про Єдиний митний тариф” № 2097–ХІІ від 5 лютого 1992 р. //Відомості Верховної Ради України. – № 19. – 1992.

3. Декрет Кабінету Міністрів України “Про лібералізацію зовнішньоекономічної діяльності” № 54-93 від 20 травня 1993 р. // Голос України. – 12 червня 1993 р.

4. Декрет Кабінету Міністрів України „Про режим іноземного інвестування” № 55-93 від 20 травня 1993 р. // Голос України. – 12 червня 1993 р.

5. Закон України: “Про державне регулювання імпорту сільсько-господарської продукції” № 468/97-ВР від 17 липня 1997 р. //Відомості Верховної Ради України. – № 44. – 1997.

6. Постанова Кабінету Міністрів України “Про перелік товарів критичного імпорту, ввезення яких здійснюється без сплати податку на додану вартість” № 1106 від 7 жовтня 1997 р. // Урядовий кур’єр. – 16 жовтня 1997 р.

7. Указ Президента України “Про справляння податку на добавлену вартість з імпортних товарів” від 30 червня 1995 р. N 499 // Урядовий кур’єр. – 9 липня 1995 р.

8. Закон України “Про захист національного виробника від демпінгового імпорту” № 330–ХІV від 22 грудня 1998 р. //Зібрання законодавства України: Серія 3. Звід Законів України. – 2001. – №5. – С. 565–642

9. Закон України “Про захист національного виробника від субсидованого імпорту” № 331-ХІV від 22 грудня 1998 р. //Зібрання законодавства України: Серія 3. Звід Законів України. – 2001. – № 6. – С. 111–138

10. Закон України “Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україні” № 332-ХІV від 22 грудня 1998 р. // Зібрання законодавства України: Серія 3. Звід Законів України. – 2001. – № 6. – С. 10–110.

11. Закон України “Про ставки вивізного (експортного) мита на насіння деяких видів олійних культур” № 1033-XIV від 10 вересня 1999 року // Відомості Верховної Ради України. – № 44. – 1999 р. – С. 389.

12. Закон України “Про внесення змін до деяких законів України” № 2555-III від 21 червня 2001 року // Відомості Верховної Ради. – № 41. – 2001. – Ст. 203.

13. Закон України “Про приєднання України до Міжнародної конвенції по охороні нових сортів рослин” № 209/95-ВР від 02 червня 1995 року // Відомості Верховної Ради. – № 22. – 1995 р. – Ст. 168.

Аннотация

УДК 633.854.78:339.564

Продукция семеноводства подсолнечника на внешнем рынке / С.А. Сегада

В статье рассмотрено состояние государственного регулирования внешнеэкономической деятельности в агропромышленном комплексе и влияние его на экспортно-импортные операции с посевной продукцией подсолнечника.

Annotation

UCC 633.854.78:339.564

Sun-flower seeds production on foreign market / S.A. Sehada

In this article the state regulation status of foreign economic policy in agrarian complex is considered and its influence on export-import operations of sun-flower seeds production.